

"מעלת החוזר בתשובה"**חלק א: הבסיס / מהתנ"ך**

מלכים א כא כז : ויהי כשמע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום, וישכב בשק ויהלך אט. ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר. הראית כי נכנע אחאב מלפני, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו.

מלכים ב כג כה : וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה, ואחריו לא קם כמוהו.

שם יח כא : והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות. כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו, בצדקתו אשר עשה יחיה. החפץ אחפוץ מות רשע נאם א-דני אלקים הלא בשובו מדרכיו וחיה... ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעש משפט וצדקה, הוא את נפשו יחיה. ויראה וישוב מכל פשעיו אשר עשה חיו יחיה לא ימות.

יונה ג ה : ויאמינו אנשי נינוה באלקים, ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם. ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר. ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך וגדוליו לאמר האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה אל ירעו ומים אל ישתו. ויתכסו שקים האדם והבהמה ויקראו אל אלקים בחזקה וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם. מי יודע ישוב ונחם האלקים, ושב מחרון אפו ולא נאבד. וירא אלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, וינחם האלקים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה.

דברי הימים ב ו כד, וראה שם עוד : ואם ינגף עמך ישראל לפני אויב כי יחטאו לך, ושבו והודו את שמך והתפללו והתחננו לפניך בבית הזה. ואתה תשמע מן השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל והשיבותם אל האדמה אשר נתתה להם ולאבותיהם...

שם לג יב : וכהצר לו חלה את פני ה' אלקיו ויכנע מאד מלפני אלקי אבותיו. ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו, וידע מנשה כי ה' הוא האלקים.

זהר :

בראשית ב כא : בהיכל החמישי נמצאים כל אלו בעלי תשובה שלימה ששבו מחטאיהם, ונתנחמו בהם, (כלומר שעשו תשובה מאהבה), שזדונות נעשו להם כזכיות, ואז נתנחמו על החטאים שחטאו, שהרי נוסף להם זכיות בשבילם, ויצאה נשמתם בטהרה, גם כל אלו שקדשו שם רבונם וקבלו עליהם מסירת נפש לכבודו ית' גם הם נמצאים בהיכל הזה. ובפתח ההיכל עומד מנשה מלך יהודה שעשה תשובה שלימה על חטאיו והקב"ה קבל תשובתו וחתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד לקבל אותו, (כלומר שהסתיר אותו כמו בתוך חתירה מעין המקטרגים שלא יקטרגו עליו, וכאן בחינת נה"י של היכל הזה).

ובפנימיות (נה"י) שבהיכל זה נמצאים כל אלו בעלי תשובה עצומה, שנתעצמו בתשובתם עד שנשמתם יצאה מתוך התמרמרות על מעשיהם הרעים, ואלו מתענגים בעדן העליון בכל יום ויום,

וכאן בחינת חג"ת שבהיכל זה, וגי' פעמים ביום נכנס האור בהיכל זה, שהנשמות מתעדנים בו כל אחת ואחת כראוי לה, וכל אחד נכוה מאור חופתו של חברו בין למטה ובין למעלה...

שם שמה : ועוד אמרו כאשר יצא קין מלפני ה', אמר לו אדם, בני מה נעשה בדינך, אמר לו קין, אבא, כבר נתבשרתי שמחל לי הקב"ה להיות בנוד בלבד. שאל אותו איך זכית לזה, אמר לו משום שעשיתי תשובה והתודיתי לפניו. (אמר אדם) וכי כל כך גדול וחזק כח התשובה ואני לא ידעתי, התחיל לשבח אל רבונו ולהתודות לפניו, פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת וגו', כלומר טוב לשבח ולשוב ולהתודות לפני הקב"ה.

נח קנ : תא חזי, משום שכל בני דורו של נח חזקו את לבם ובקשו להראות עונם בגלוי, הביא עליהם הקב"ה את הדין באותו האופן. אמר רבי יצחק ואפילו כשהאדם חוטא, אם הוא בסתר הקב"ה הוא רחמן, ואם האדם ישוב אליו, מכפר עליו ומוחל לו וסולח לו. ואם אינו שב אליו מגלה חטאיו לעיני כל. מאין לנו זה, מן סוטה...

וישב קלט : תא חזי כמה גרם לראובן, מה שהשתדל להציל חיי יוסף. מה כתוב, יחי ראובן ואל ימות, כי משום זה, אף על פי שידע שנטלה הבכורה ממנו ונתנה ליוסף, מכל מקום השתדל להציל את חייו, ועל כן התפלל משה ואמר יחי ראובן ואל ימות, ונתקיים בעולם הזה ובעולם הבא. מהו הטעם, הוא משום זה (שהציל חייו של יוסף), ומשום שעשה תשובה על אותו מעשה (של חלול יצועי אביו), שכל מי שעושה תשובה הקב"ה מחיה אותו בעולם הזה ובעולם הבא.

משפטים רכח והלאה : למדנו, אין דבר בעולם העומד לפני תשובה, ולכולם הקב"ה ודאי מקבל. ואם שב בתשובה, הרי מזומן לו דרך החיים, ואף על פי שפגם מה שפגם, הכל מתתקן, והכל חוזר על תקונו. כי אפילו במה שיש בו שבועה הקב"ה מקבלו, שכתוב, חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניחו וגו', וכתוב כתבו את האיש ערירי וגו', ואחר ששב בתשובה כתוב, ובני יכנה אסיר בנו וגו', מכאן שהתשובה משברת כמה גזרות ודינים וכמה שרשרות של ברזל, ואין מי שעומד לפני תשובה. ועל זה כתוב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, אשר פשעו בי אינו כתוב אלא הפושעים בי, (דהיינו אותם) שלא רצו לשוב בתשובה ולהתנחם על מה שעשו. אבל אם התנחמו (ועשו תשובה) מקבל אותם הקב"ה.

משום זה אדם זה אף על פי שפשע בו, ופגם במקום שלא צריך, ושב לפניו, הוא מקבלו ומרחם עליו, כי הקב"ה הוא מלא רחמים, ומתמלא רחמים על כל מעשיו, כש"א ורחמיו על כל מעשיו, אפילו על בהמות ועופות מגיעים רחמיו, אם עליהם מגיעים רחמיו, כל שכן על בני אדם היודעים ונודעים לשבח לאדונם, שמגיעים עליהם רחמיו, ושורים עליהם. ועל זה אמר דוד רחמיך רבים ה' כמשפטיך חייני.

אם על רשעים מגיעים רחמיו כל שכן על צדיקים, אלא מי צריך רפואה, אלו שהם בעלי כאבים, ומי הם בעלי כאבים, אלו הם הרשעים, והם הצריכים רפואה ורחמים, שהקב"ה מרחם עליהם שלא יהיו נעזבים ממנו, והוא אינו מסתלק מהם, וישובו לפניו (בתשובה). כשהקב"ה מקרב, מקרב בימין, וכשהוא דוחה דוחה בשמאל. ובשעה שדוחה, הימין מקרב, מצד זה דוחה ומצד זה מקרב, והקב"ה אינו עוזב רחמיו מהם.

תא חזי, וילך שובב בדרך לבו. וכתוב אחריו, דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו. ומפרש, וילך שובב, (היינו) אף על פי שהרשעים עושים כל מה שעושים בזדון, והולכים בדרך לבם, ואחרים עושים בהם התראה, ואינם רוצים להקשיב להם, **(עם כל זה) בשעה שחוזרים בתשובה ולוקחים דרך הטוב של תשובה, הרי רפואה מוכנת להם.**

עתה יש להסתכל, אם על חיים מדבר הכתוב, או על מתים מדבר הכתוב, כי תחילת הכתוב אינו סופו וסופו אינו כתחלתו. בתחלת הכתוב, מראה על חיים, (שאומר וילך שובב וגו'), וסופו מראה על מתים, (שאמר ואשלם נחומים לו ולאבליו. ומשיב), אלא הכתוב מדבר, בעוד שאדם הוא בחיים, וכך הוא, וילך שובב בדרך לבו, משום שיצר הרע שבו חזק ומתגבר בו, ועל כן הולך שובב, ואינו רוצה לשוב בתשובה.

הקב"ה רואה דרכיו, שהולך ברע בלא תועלת, אומר הקב"ה, אני צריך לאחוז אותו בידו, ז"ש דרכיו ראיתי, שהולך בחושך, אני רוצה לתת לו רפואה, זה שאמר וארפאהו, הקב"ה מביא בלבו דרך התשובה והרפואה לנשמתו. ואנחהו, מהו ואנחהו, הוא כמשי"א לך נחה את העם, הקב"ה מנהיג אותו בדרך הישר, כמי שאוחז בידו של אחר ומוציאו מתוך החושך.

ואשלם נחומים לו ולאביליו, הרי נראה שמת הוא, (ואינו כתחילת הכתוב, ומשיב), כן ודאי שהוא מת, והוא עומד בחיים, שכיון שהוא רשע נקרא מת, מהו ואשלם נחומים לו ולאביליו, אלא הקב"ה עושה חסד עם בני אדם, שכיון שנכנס לשנת י"ג ולהלאה נותן עמו שני מלאכים שומרים ששומרים אותו, אחד מימינו ואחד משמאלו.

כשהאדם הולך בדרך הישר הם שמחים בו, ומחזקים אותו בשמחה, מכריזים לפניו ואומרים תנו כבוד לצורתו של המלך. וכשהולך בדרך עקום הם מתאבלים עליו ונעברים ממנו, כיון שהחזיק בו הקב"ה והנהיג אותו בדרך הישר אז כתיב ואשלם נחומים לו ולאביליו, ואשלם נחומים לו בתחילה, שהוא מתנחם על מה שעשה בתחילה ועל מה שעשה עתה, וחוזר בתשובה, ואחר כך ולאביליו, שהם המלאכים שהיו מתאבלים עליו כשעברו ממנו, ועתה שחזרו אליו הרי נחומים לכל הצדדים, (הן שמתנחם על מעשיו והן שמתנחם על צרותיו ואבלו).

ועתה הוא חי ודאי, חי בכל הצדדים, אוחז בעץ החיים, וכיון שאוחז בעץ החיים אז נקרא בעל תשובה, כי כנסת ישראל, (שהוא המלכות), נקראת גם כן תשובה, (כי תשובה הוא אותיות תשוב וי' לגבי ה', שהו' הוא עץ החיים, שהוא ז"א, וה' היא המלכות, ועל כן נקראת המלכות תשובה). והוא נקרא בעל תשובה. והראשונים אמרו בעל תשובה ממש, (דהיינו בעלה של המלכות הנקראת תשובה, כלומר שהוא משפיע לה). **ועל כן אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים.**

תרומה תמ : ראה כמה רחמיו של הקב"ה על בריותיו, שאפילו הוא רשע ביותר והרהר בתשובה, ולא יכול לעשות תשובה ומת, זה מקבל עונש בודאי על שהלך מעולם בלי תשובה, לאחר כך, רצון ההוא ששם (בלבו) לעשות תשובה אינו נעדר מלפני מלך העליון, והקב"ה מתקן מקום לרשע ההוא במדור של שאול, ושם מצפצף בתשובה, כי רצון ההוא יורד מלפני הקב"ה, ומשבר כל כחות השומרים על שערי מדורי גיהנם, ומגיע לאותו מקום שהרשע ההוא שם, ודופק בו, ומעורר בו אותו הרצון (לתשובה) כמו שהיה לו מקודם (בחיוו), ואז מצפצף נשמה ההיא לעלות מתוך מדור השאול.

ואין רצון טוב שיאבד מלפני המלך הקדוש. ומשום זה אשרי הוא מי שמהרהר הרהורים טובים לאדונו, ואף על גב שאינו יכול לעשותם הקב"ה חושב לו רצונו כאלו עשה. זהו לטוב, אבל הרצון לרע, (אין הקב"ה חושב למעשה), חוץ מהרהורי ע"ז, וכבר העמידו החברים.

אחרי רמג : רבי יהודה פתח, שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה', למדנו, בשעה שברא הקב"ה את העולם רצה לברא את האדם, נתיעץ בתורה, אמרה לפניו אתה רוצה לברא אדם הזה, הוא עתיד לחטא לפניך, הוא עתיד להרגיז לפניך, אם תתנהג עמו כמעשיו, הרי העולם לא יוכל לעמוד לפניך, כל שכן האדם ההוא. אמר לה הקב"ה וכי לחנם אני נקרא א-ל רחום וחנון אך אפים.

ומטרים שברא הקב"ה את העולם ברא תשובה. אמר (הקב"ה) לתשובה, (שה"ס בינה הנקראת תשובה), אני רוצה לברוא אדם בעולם, בתנאי, אם ישובו עליך מעונותיהם, תהיה מוכנת לסלוח עונותיהם ולכפר עליהם. ובכל שעה ושעה התשובה מוכנת לבני אדם, וכשבני אדם שבים מעונותיהם, תשובה זו, (שהיא בינה), חוזרת אל הקב"ה, (דהיינו שמשפעת מוחין לז"א) ומכפרת על הכל. והדינים נכנעים ומתבשמים כולם, ואדם נטהר מעונותיו.

מתי נטהר האדם מעונו, בשעה שנכנס בתשובה ההיא כראוי. ר' יצחק אמר בשעה ששב לפני המלך העליון, ומתפלל תפלה מעומק הלב, זה שאמר ממעמקים קראתיך ה'.

ר' אבא אמר, ממעמקים קראתיך ה', (פירוש), מקום גנוז יש למעלה, והוא עומק הבאר, (דהיינו בינה), ומכאן יוצאים נחלים ומבועים לכל צד, ועמוק שבעמוק הזה, נקרא תשובה, ומי שרוצה לשוב ולהטהר מעונותיו בעומק הזה צריך לקרא להקב"ה, זה שאמר ממעמקים קראתיך ה'.

שם שצד : תאנא, בשעה שאדם היה חוטא לפני אדונו והקריב קרבנו על המזבח, והכהן מכפר עליו ומתפלל תפלתו עליו, מתעוררים הרחמים והדינים מתבשמים, והתשובה (שהיא בינה), מריקה ברכות במבועים הנמשכים ויוצאים, ומתברכים כל הנרות יחד, (דהיינו כל ספירות דמלכות), והאדם נטהר מעונו.

ותניא המלה האחרונה של עשרת הדברות של התורה, היא לא תחמוד אשת רעך, משום שזה הוא כלל כולם. ומי שחומד אשה אחרת, כאלו עבר על התורה כולה, אמנם אין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכל שכן אם קבל ענשו כדוד המלך. א"ר יוסי, למדנו כל מי שחטא ונפרש מהחטא ההוא, התשובה מועילה לו ביותר, ואם לא (נפרש) אין התשובה עולה בידו, ואינה מועילה לו...

נשא כב : ר' יצחק ור' יהודה היו הולכים מאושא ללוד, אר"י נאמר דברי תורה ונלך, פתח ר' יהודה ואמר, כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור וגו' מה כתוב אחריו בעל הבור ישלם וגו', ומה על זה כך, מי שגרם להרע לעולם בחטאיו על אחת כמה וכמה, אלא תמה אני כיון שהרע לעולם למה מועיל לו התשובה, כמו שכתוב, איש או אשה וגו' והתודו על חטאתם והשיב.

אלא ודאי זה מועיל להם משום כיון שעושה תשובה כביכול הוא עושה אותו ממש, (כי תשובה משיבה ה' אל הוי'), כי מה שפגם למעלה תקן אותו, ובמה, בתשובה, שכתוב איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם והשיב וגו', ותשובה מתקנת הכל, מתקנת למעלה ומתקנת למטה, מתקנת את עצמו ומתקנת לכל העולם.

פתח אחריו ר' יצחק ואמר, בצר לך, מכאן שתשובה טובה מכל, בטרם שישרה הדין בעולם, כי אחר שכבר שרה הדין נתחזק כחו, מי יעבירו מן העולם ויסלקו, כי כיון שכבר שרה הדין אינו מסתלק עד שיושלם. אחר שנשלם הדין ועשה תשובה, מתקן כל העולמות, זה משמע, משכתוב ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, וכתוב, ושבת עד ה' אלקיך וגו' כי א-ל רחום ה' אלקיך.

באחרית הימים, מה ענין לכאן. שהוא לכלול כנסת ישראל (הנקראת אחרית הימים), שהיא בגלות, ונמצאת עמהם בצרה, ואינה עוזבתם לעולם, ומשום זה הקב"ה אף על פי שהשרה דין בעולם רוצה שישראל יחזרו בתשובה להטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא, ואין לך דבר העומד בפני תשובה.

תלמוד בבלי:

ברכות לד ב : וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך. ופליגא דר' אבהו, דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב...

יומא פו א וב : תניא היה ר' מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר אלא ממנו. היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה.

אמר ר' לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך. אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד, הלא חנוף תחנף הארץ ההיא, ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'. א"ר יונתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, מה טעם ובא לציון גואל, משום דשבי פשע ביעקב. אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה כושל. איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם יחיה, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה. אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, שנאמר ובשוב רשע מרשעתו יחיה. אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מקניט את חבירו בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו, ואם תאמר מתפייס הימנו ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים, אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, שמא תאמר פרי חובה תלמוד לומר ארפא משובתם אוהבם נדבה.

יומא לו ב : ...אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה, אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם, בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות.

סוטה לה ב : כמאן אזלא הא דתניא ושבת שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ, שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן, כמאן כר' שמעון.

קידושין מ ב : ר' שמעון בן יוחי אומר... ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו.

בבא מציעא נח ב : כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים, לא יאמר לו... אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים...

שם קב ב : רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו', אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו, מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עבוד, ומר סבר בגלל מנשה דלא עבד תשובה. **א"ר יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה.** דתני תנא קמיה דר' יוחנן מנשה עשה תשובה שלשים ושלוש שנים, דכתיב בן שנים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל, כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנים, מנשה כמה מלך חמשים וחמש, דל מינייהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת. א"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו, ויעתר לו מיבעי ליה, מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין.

חגיגה טו א : משאל אחר את ר"מ לאחר שיצא לתרבות רעה מאי דכתיב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז, אמר לו אלו דברי תורה שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית. אמר לו ר"ע רבך לא אמר כך, אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית אף על פי שנשברו יש להם תקנה, אף תלמיד חכם אף על פי שסרח יש לו תקנה. אמר לו אף אתה חזור בך, אמר לו כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. תנו רבנן מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו, אמר לו מאיר חזור לאחריך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת, א"ל אף אתה חזור בך, א"ל ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר, תקפיה עייליה לבי מדרשא, א"ל לינוקא פסוק לי פסוקך, אמר לו אין שלום אמר ה' לרשעים, עייליה לבי כנישתא אחריתי א"ל לינוקא פסוק לי פסוקך, אמר לו כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני, עייליה לבי כנישתא אחריתי א"ל לינוקא פסוק לי פסוקך, א"ל ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי וגו'. עייליה לבי כנישתא אחריתי עד דעייליה לתליסר בי כנישתא, כולהו פסקו ליה כי האי גוונא, לבתרא א"ל פסוק לי פסוקך, א"ל ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וגו'. ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה אשתמע כמה דאמר ליה ולאלישע אמר אלקים...

פרקי דרבי אליעזר :

פרק מג

תשובה ומעשים טובים כתרס לפני הפרוענות, **רבי עקיבא אומר** נבראת התשובה וימין הקב"ה פשוטה לקבל שבים בכל יום, ואומר (תהלים צ') שובו בני אדם. תדע לך כח הצדקה והתשובה בא וראה מאחאב מלך ישראל שעשה תשובה גדולה, שגזל וחמס ורצח, שנאמר (מ"א כ"א) הרצחת וגם ירשת, ושלא וקרא ליהושפט מלך יהודה וכו' ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקב"ה,

והיה עוסק בתורה כל ימיו ולא חזר למעשיו הרעים עוד ונרצית תשובתו, שנאמר (שם) הראית כי נכנע אחאב מלפני.

רבי אבא אומר תדע לך כח התשובה מדוד מלך ישראל. אמר לו הקב"ה בשבילך ניתנה הצאן הזה למאכל, ובשלוש שעות נפלו מישראל ע' אלף איש... וישמע דוד ויקרע בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה' והיה מבקש תשובה לפני הקב"ה, ואמר, רבון כל העולמים אנכי הוא שחטאתי העבר נא חטאתי, ונרצה תשובתו ואמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידיך...

ר' יהושע אומר תדע לך כח התשובה בא וראה ממנשה בן חזקיה שעשה כל תועבות רעות שבעולם והרבה לעשות הרע וזבח לגלולים, שנאמר (דהיי"ב ל"ג) והוא העביר את בניו באש בגיא בן הנם, הרב לעשות הרע בעיני ה' והכעיסו, והוא יצא לירושלים מפריש יונים וזוהב לכל צבא השמים, ובאו שרי גדודי אשור ואחזו אותו במינקת ראשו והורידו אותו בבלה ונתנו אותו במחבת אש, ושם קרא לכל אלילים שזבח להם ואין אחד מהם קורא אותו ולא עונה אותו ומצילו, אמר אקרא לאלקי אבותי בכל לבי אולי יעשה לי ככל נפלאותיו שעשה לאבי. וקרא לאלקי אבותיו בכל לבו ונעתר לו ושמע תפלתו, שנאמר (שם ל"ג) ויתפלל אליו ויעתר לו, באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דין.

בן עזאי אומר בא וראה כח התשובה מר"ש בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו גוזלים וחומסים כל אשר יעבור עליהם בדרך, מה עשה, הניח לשני רעיו שודדים בהרים ושב לאלקי אביו בכל לבו בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה והיה עוסק בתורה כל ימיו ובמתנות עניים ולא שב אל מעשיו הרעים עוד, ונרצית תשובתו. וביום שמת מתו שני רעיו השודדים בהרים... אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה, אמר להם אין תשובה אלא עד המיתה...

רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מפרעה מלך מצרים שמרד בצור עליון הרבה מאד, שנאמר (שמות ה') מי ה' אשר אשמע בקולו, ובאותו לשון שחטא בו בלשון עשה תשובה, שנאמר (שם ט"ו) מי כמוכה באלים ה', והצילו הקב"ה מבין המתים... והלך ומלך בנינוה, והיו אנשי נינוה כותבים כתבי עמל וגוזלים איש לרעהו ועשו מעשי זמה וכאלו מעשים רעים, וכששלח הקב"ה ליונה להנבא עליה להחריבה שמע פרעה ועמד מכסאו וקרע את בגדיו וילבש שק ואפר, והכריז בכל עמו שיצומו כל עמו שלשת ימים, וכל מי שאינו עושה הדברים האלו ישרף באש...

חלק ב: מדרשים / פרשנים

מדרש רבה:

בראשית כב כז : וישם ה' לקין אות... רבי חנין אמר עשאו אות לבעלי תשובה.

שם שם כח : ..פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך, א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צ"ב) מזמור שיר ליום השבת.

שם לד : ..תקבר בשיבה טובה, בשרו שישמעאל עושה תשובה.

שם פד יח : וישב ראובן אל הבור, והיכן היה, ר"א אומר בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו בור, הה"ד וישב ראובן אל הבור, א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואי זה זה הושע, שנאמר (הושע י"ד) שובה ישראל עד ה' אלקיך.

שם טו א : התאנה חנטה פגיה אלו הצדיקים והישרים, והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הבינוניים שעשו תשובה...

שם יט ד : אמר איוב (איוב ל"א) בחוץ לא ילין גר, שאין הקב"ה פוסל לבריה אלא לכל הוא מקבל, השערים נפתחים בכל שעה וכל מי שהוא מבקש ליכנס יכנס, לכך הוא אומר בחוץ לא ילין גר, כנגד וגרך אשר בשעריך... אמר הקב"ה אחר כל הכבוד הזה שאני עתיד לעשות לבעלי תשובה אתם קורים תגר, הוי ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' וגו'.

מדרש תנחומא:

תזריע ט :...התחיל מסיח עמו אולי יעשה תשובה, שנאמר (בראשית ג') ויקרא ה' אלקים לאדם ויאמר לו איכה, אן את, ואין ה' אלא מדת רחמים, שנאמר (שמות ל"ד) ה' ה' א-ל רחום וחנון, הקדים מדת הרחמים למדת הדין שיעשה תשובה... והתחיל מסיח עם האשה, שנאמר (שם) ויאמר ה' אלקים אל האשה מה זאת עשית... וכשחזר אצל אדם לא חייבו עד שנתן לו רמז לעשות תשובה, ומנין א"ר חכיאני בשם רבי לוי שאמר לו (שם) בזעת אפך תאכל לחם עד שובך וגו', אין שובך אלא תשובה, שנאמר (הושע י"ד) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, כיון שלא עשה תשובה טרדו מגן עדן, הוי אומר כי לא א-ל חפץ רשע אתה.

האזינו ד :...ובזמן שישראל עושין תשובה מצוי להם, שנאמר (דברים ד') ובקשתם משם את ה' אלקיך, ואם לא עשו תשובה בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם (הושע ה'), פעמים קרוב שנאמר (תהלים קמ"ה) קרוב ה' לכל קוראיו, פעמים אינו קרוב, שנאמר (משלי ט"ו) רחוק מרשעים ה', וכתוב (במדבר ו') ישא ה' פניו אליך, וכתוב אחד אומר (דברים י') אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל תלמוד לומר אליך, ולא לאומה מעכו"ם, שנאמר (ירמיה ד') כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי, אם עשו תשובה, ואם לאו (שם ב') כי אם תכבסי בנתר, לכך אמר ישעיה (ישעיה נ"ה) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב.

שוחר טוב:

מזמור ה : אמר ר' יששכר עומד אדם ועושה גדישין של עבירות אומר הקב"ה יעשה אדם תשובה וכמי שלא חטא, דכתיב (איוב י"א) וירא און לא יתבונן.

שם יז :...אמר הקב"ה לישראל בני עד ששערי תפלה פתוחים עשו תפלה ותשובה שאני נוטל שוחד בעולם הזה, אבל משאני יושב בדין לעולם הבא איני נוטל שוחד, שנאמר (משלי ו') לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שוחד, לפיכך אמר (תהלים ט"ז) תודיעני אורח חיים אלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים...

שם יח : דבר אחר למנצח לעבד ה', מה ראה דוד לומר לעבד ה', ללמדך שכל העושה תשובה מעבירה שבידו הקב"ה מוסיף לו כבוד וקורא לו שם חביב, בא וראה בבני קרח שעד שלא עשו תשובה לא נקראו חביבים, ומשעשו תשובה נקראו חביבים (תהלים מ"ה) למנצח על שושנים, משעשו תשובה נקראו ידידים, שנאמר (שם) למנצח אל שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות. וכן את מוצא בדוד שעד שלא עשה תשובה לא נכתב באיסרטיא של מעלה, משעשה תשובה נכתב באיסרטיא של מעלה ונקרא עבד ה', למנצח לעבד ה'.

שם לב, וראה עוד ערך ודוי : אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון, אמר רבי יוסי בר' יהודה שאם עשה תשובה שלימה שלבו עקור עליו הקב"ה מרחמו מוחל לו...

ספר חסידים :

ז : וחטא גדול לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, אחר שזה דש במעשה לכונוס במדות החסידות ואינו חושש בשחוק הלצנים שיעשו ממנו והעושים כן לזכור מעשיו כאלו נועל דלת בפני השבים. ויהא מעלה על לבו שיהא לו זכות גדול וצדקה תחשב לו אשר מתבייש. ויראת ה' הטהורה נכנסת לו בלבו ומטהרת לבו וגופו מכל דבר רע שיסיעוהו מן השמים להחזיקו ביראת ה'. וכן אמרו הבא ליטהר מסייעין אותו מן השמים מזמנין לו לעשות תשובה שלימה. כי פתחי תשובה לא נסתמו, ומצוה גוררת מצוה. ועתה כאשר יכנס האיש תוך פתחי התשובה יתפלל יום ולילה לפני בוראו שיצילנו ממדת הדין ושלא תבא תקלה על ידו. וכאשר יהיה האיש דש בחסידותו ואין לו יצר לסור ממדתו כי ישרה היא בעיניו מכאן ואילך ידריכנו בעל הישר בדרך ישרה, וכן אמר דוד (תהלים כ"ה) "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו"...

כא וראה שם עוד : חסידים הראשונים היו כותבים באגרת עונותיהם כשהיו חוטאים כדי להתודות על חטאתם, וכדי שיזכור ויתחרט ויעשה תשובה מפני שזוכר עונותיו שהוא עתיד ליתן דין וחשבון עליהם ויעשה תשובה, ולפיכך טוב לכותבם, לקיים מה שנאמר (תהלים נ"א) "וחטאתי נגדי תמיד". וזוכר יום המיתה וגיהנם ויום הדין, ולבסוף אהבת שמים כי היא מובחרת. אך ברמז יכתבם שלא ימצאם שום אדם. ומה שאמרו חציף מאן דמפרש חטאיה זהו שמגיד לכל אשר חטא, אבל מותר להגיד לאדם צדיק וצנוע אחד מעונותיו כדי שיורה לו האיך יעשה תשובה. אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לו לאדם בכל עת ימים שבין ראש השנה ליום כפורים יפה היא יותר ומיד היא מתקבלת...

כח : זאת תורת השב בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאוודו להדבק בבוראו, ועל כל עבירה ועבירה שתבא לידו יחשוב חס ושלום אם גוזרים עליו שמד יהרג על יחוד ה' וכי זה דבר הקשה שלא יוכל לעמוד בו יסבול עבור יחוד שמו, אז כל עבירה יקל עליו להעבירה ממנה, ומיד כשאדם בא ליטהר מסייעין לו מן השמים. ואם יהרהר אדם באשה אחת בתפלתו או בשאר הרהורים ינעוץ גודלי אצבעות ידיו בארץ ויתלה גופו עליהן ואל יסמוך בכותל, וזה הדבר יבטל ממנו הרהורים. ואם יושב ולא יוכל לעמוד מפני בני אדם ינעוץ גודלי אצבעותיו בחוזק בארץ. ואם אדם במרחץ או במקום הטנופת ואהבת אשה נכנסת בלבו או עוברת לפניו יהרהר בדברי תורה, כי דברי תורה יפים לטהר הלב מיצר הרע, ואף על פי שבכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא להפריש אדם מן העבירה מותר...

רבינו יונה:

שם ב : ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקץ עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה...

שם ג : ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו על לבבם, ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם, ויש מהם נדחים מעל השם ב"ה לא יאמינו לעונש החטא. ואמרו רז"ל (ברכות י"ט) אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, כי ודאי עשה תשובה.

שם ד : ועוד, התבונן ברעת המתאחר מן התשובה כי רבה היא, כי לולא התמהמה כי עתה שב נאנח במרירות לב, ברגזה ובדאגה ודלפה עינו מתוגה, כי יפגשהו יצרו שנית ויזדמן החטא לידו, יכבוש את יצרו ויזכור אשר עבר עליו כוס המרירות ולא יוסיף לשתות עוד...

שם ה : השנית, כי השונה בחטאו, תשובתו קשה, כי נעשה לו החטא כהתר, ובזה כבדה מאד חטאתו, כמו שנאמר (ירמיה ג') "הנה דברת ועשית הרעות ותוכל", באור ותוכל, כי הרעות נעשות לך כהתר וכדבר שהוא ביכלתך וברשותך...

שם ט : והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקב"ה. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טהור שלם להיות העונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר. וכן כתוב (תהלים ל"ב) "אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה". וכענין הבגד הצריך כבוס, כי המעט מן הכבוס יועיל בו להעביר הגועל ממנו, אך לפי רוב הכבוס יתלבן... ואמרו רז"ל (עי"ז י"ט) "אשרי איש ירא ה'", בעודו איש, רוצה לומר, כי תשובת האדם המעולה, בימי בחורותיו, בעוד כחו עליו ויתגבר על יצרו, אכן כל תשובה מועילה, כמו שנאמר (שם צ') "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם", ואמרו רז"ל (ירושלמי חגיגה פ"ב א) עד דכדוכה של נפש.

***

חלק ג: מאמרים / שיחות**רבינו יונה**

שם י, וראה שם עוד : עתה נבאר עקרי התשובה. העיקר הראשון, החרטה, יבין לבבו כי רע ומר עזבו את השם, וישיב אל לבו כי יש עונש ונקם ושלם על העון, כענין שנאמר (דברים ל"ב) "לי נקם ושלם"... ויתחרט על מעשיו הרעים, ויאמר בלבבו, מה עשיתי, איך לא היה פחד אלקים לנגד עיני, ולא יגורתי מתוכחות על עון ומן השפטים הרעים כי רבים מכאובים לרשע...

ואיך החלפתי בעולם חולף עולם עומד לעד לעולם, איך נמשלתי כבהמות נדמיתי והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל...

העקר השני, עזיבת החטא. כי יעזוב דרכיו הרעים ויגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזו עוד, ואם און פעל, לא יוסיף, כענין שנאמר (יחזקאל ל"ג) "שובו שובו מדרכיכם הרעים", ונאמר (ישעיה נ"ה) "יעזב רשע דרכו".

ודע כי מי אשר חטא על דרך מקרה, כי התאוה תאוה ויחזק עליו יצרו ויתקפהו, ולא נחלצו רעיוניו וחושיו בפגעו בו... ראשית תשובת האיש הזה, החרטה, ולשים יגון בלבו על חטאתו ולהיות נפש נענה ומרה כלענה, אחרי כן יוסיף בכל יום יראת השם בנפשו, ויתן חתת אלקים בלבבו בכל עת, עד אשר יהיה נכון לבו בטוח בשם, כי אם יוסיף יעבר בו היצר ויפגשהו כפעם בפעם ורבה עליו תאוותו כמשפט הראשון, לא יהיה נפתה לבו עליו ויעזוב דרכו, כמו שנאמר (משלי כ"ח) "ומודה ועוזב ירוחם", הזכיר תחלה ומודה, על החרטה והודוי, ואחר כך ועוזב.

אך האיש המתיצב על דרך לא טובה תמיד, וגבר על חטאיו דורך בכל יום ושונה באולתו, ושב במרוצתו גם פעמים רבות... ראשית תשובת האיש הזה, לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה, ולהסכים לקיים ולקבל עליו לבל יוסיף לחטא, אחר כן יתחרט על עלילותיו הנשחתות וישוב אל השם, כמו שנאמר (ישעיה נ"ה) "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו"...

והיה כי יבואו יסורים ומכאובים על הרשע אשר תמיד כל זממיו להתהלך באשמיו, יוסר בתחלה, וישוב מחשבתו הרעה אשר חשב ויכרית מעבדיו מידי...

העקר השלישי, היגון. ישתונן כליותיו ויחשוב, כמה רבה רעת מי שהמרה את יוצרו, ויגדיל יגון בלבבו, וסער מתחולל ברעיוניו, ויאנח במרירות לב, כי יתכן שיתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא ולא השלים חקו בזה, כי גם הפסד דינר או איסר קשה בעיני האדם... ויותר מהמה ראו שיצטער ויאנח מי שהמרה את השי"ת והשחית והתעיב עלילה לפניו ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו, ואיך טח מראות עיני החוטא מהשכיל לבבו. והמשכיל אשר נפקחו עיניו יוחקו הדברים האלה בלבבו, ויבואו חדרי רוחו. (שם יב)

ומדרגות התשובה ומעלותיה, לפי גודל המרירות ועוצם היגון, והיא התשובה אשר תבוא מדרך טוהר הנפש וזכות שכלה, כי לפי שכלו וכפי אשר תפקחנה עיניו וירבו ויעצמו במאד מאד יגוניו ברעיוניו על רוב עוניו, כמו שנאמר (ישעיה נ"ז) "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי". באורו, כאשר יעטוף ויצטער הרוח שהוא מלפני כי הוא מן העליונים, ויעטפו נשמות אשר אני עשיתי, לא אריב עוד ולא אקצוף, כי איך לא אחון וארחם על נפש יקרה אשר היא מלפני ונשמות אני עשיתי. על כן יקל העון כפי אשר תכבד עבודת האנחה עליו, כי היגון יבוא מאת טהר הנשמה העליונה, ונרצתה בזה יותר מאשר תרצה ברב יסורי הגוף ומכאוביו... (שם יג)

העקר הרביעי, הצער במעשה, כמו שנאמר (יואל ב') "וגם עתה נאם ה' שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד". ואמרו ז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ד') הלב והעינים שני סרסורי חטא... לכן בזאת יכפר עון הסרסורים במדת תשובתם כנגד מדת משותם, כי יתכפר עון לבב החטאים

במרירותם ואנחותם בשבר אשר הם שוברים אותו, כמו שכתוב (ישעיה נ"ז) "כי רוח מלפני יעטוף" ... (שם טו)

העיקר החמישי, הדאגה, כי ידאג ויפחד מעונש עונותיו, כי יש עונות שהתשובה תולה כפרתם ויסורים ממרקים, כמו שנאמר, (תהלים ל"ח) "כי עוני אגיד אדאג מחטאתי". וענין היגון על שעבר, וענין הדאגה על העתיד. ועוד שנית ידאג, אולי הוא מקצר בחובת התשובה בצער ובמרירות ובצום ובבכי. והגם כי הרבה צער והרבה בכה, יזחל ויירא אולי לעומת זה הרבה אשמה, ולא השלים חקו את כל ענותו וכאשר יבכה בצום נפשו. ומי שהתבונן בגודל עבודת הבורא על יצוריו, וכי אין קץ לרעת הממרה את פיו, כל אשר יוסיף בעבודה ובדרכי התשובה, הלא מצער היא והנה למעט בעיניו... (שם טז)

ועוד ידאג בעל תשובה פן יתגבר עליו יצרו, כמו שאמרו ז"ל (אבות ב' ד') "אל תאמן בעצמך עד יום מותך". כל שכן האיש אשר נצחו יצרו כבר, כי ראוי להשמר מן היצר האורב בכל עת ולהוסיף בנפשו יראת השם יום יום, ותהיה לו למעוז בעבור עליו כל משברי היצר המתחדש לעתיד. (שם יז)

"ומודה ועוזב ירוחם", פירוש, אף על פי כי יסודות התשובה שלשה, החרטה, והוידוי, ועזיבת החטא. החרטה והוידוי בכלל מודה, כי המתודה מתחרט, ואין תשובה פחותה משלשה אלה כי המתחרט ומתודה ואיננו עוזב החטא, דומה למי שטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה. אכן מודה ועוזב ירוחם, כי הוא בעל התשובה, אף על פי שיש לתשובה מדרגות רבות, כאשר בארנו. (שם יט)

אמר אחרי כן, (משלי כ"ח) "אשרי אדם מפחד תמיד, ומקשה לבו יפול ברעה", פירוש אף על פי שהוא מודה ועוזב יש עליו לפחד תמיד, אולי לא השלים חק התשובה, כי צריכה למדרגות רבות. ויוסיף אומץ בכל יום להשיג המדרגות. גם יפחד אולי יתחדש עליו יצרו וישמר ממנו בכל עת, ויוסיף יראת השם בנפשו תמיד, ויתפלל תמיד אל השם לעזרו אל התשובה ולהציל מיצרו. ומקשה לבו יפול ברעה, האומר בלבו, כבר השלמתי חוק תשובתי, ואיננו משתדל תמיד להשיג מדרגות התשובה ולהוסיף בנפשו יראה, יענש על זה, כי הוא רום לבב ואיננו מכיר מגרעת נפשו, וגם איננו מכיר גודל חיובו להכשיר דרכיו ביתרון הכשר לפני השם. גם איננו נשמר מיצרו האורב לו תמיד, על כן יפול ביד יצרו. (שם כ)

העקר הששי, הבושה, כענין שנאמר (ירמיה ל"א) "בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעוריי". והנה החוטא יבוש מאד לעבור עברות לפני בני אדם, ויכלם אם ירגישו ויכירו בעבירותיו, ואיך לא יבוש מן השי"ת? ואין זה כי אם לפי היות השי"ת רחוק מכליותיו, על כן יבוש מן הנבראים ולא יבוש מן הבורא יתברך... (שם כא)

והמדרגה העליונה בזה, שיכלם האדם על עונותיו מלפני השי"ת, וענין ההכלמה ההרגשה בבושה והשתנות זיו פניו, כענין שנאמר (תהלים ס"ט) "כסתה כלמה פני". ובכל מקום תראה הכלמה נזכרת אחר הבושה, כי היא יתרה מן הבושה... ואמרו רז"ל (ברכות י"ב) העושה דבר ומתביש ממנו, מוחלים לו על כל עונותיו... (שם כב)

העקר השביעי, הכניעה בכל לב, והשפלות, כי המכיר את בוראו ידע כמה העובר על דבריו שח ושפל ונגרע מערכו, כענין שנאמר (תהלים ט"ו) "נבזה בעיניו נמאס" ... על כן יכנע ויהי שפל בעיניו.

ודוד ע"ה בהתודותו על חטאו בבוא אליו נתן הנביא, אמר בסוף דבריו (תהלים נ"א) "זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". למדנו מזה כי ההכנעה מעקרי התשובה, כי המזמור הזה יסוד מוסד לעקרי התשובה, ובהכנעה יתרצה האדם אל השם, שנאמר (ישעיה ס"ו) "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח" ... (שם כג)

ודע כי מעלות ההכנעה רבות, כאשר יתבאר בשערי הענוה בעזרת השם. והמדרגה העליונה בהכנעה המחויבת מדרך התשובה, שיגדיל ויאדיר עבודת השם, ולא יחזיק טובה לעצמו, כי יקטן הכל בעיניו כנגד מה שהוא חייב בעבודת השם, על כן יכנע ויעבוד בהצנע, ולא יחמוד כבוד על מעשיו הנכבדים ויסתירם מדעתם כפי היכולת... (שם כד)

ועוד נתחייב בעל התשובה על הכניעה, מפני שהוא חייב להסיר מנפשו המדות שגורמות לחטא ומעוללות הפשעים. (שם כו)

העקר השמיני, ההכנעה במעשה, שיתנהג במענה רך, כענין שנאמר (משלי ט"ו) "מענה רך ישיב חמה", בקול נמוך, כי זה מדרך השפלות, כמו שנאמר (ישעיה כ"ט) "ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך", בהפך ממה שנאמר על העשיר בעל הגאווה (משלי י"ח) "ועשיר יענה עזות". ולא יתעסק בנוי המלבושים והתכשיטים... והיו תמיד עיניו שחות... (שם כט)

העקר התשיעי, שבירת התאוה הגשמית, ישיב אל לבו כי התאוה עוללה לנפשו לחטא ולמשוך העון בחבלי השוא, ויעשה גדר לשמור את דרך התשובה, ויפרוש מן התענוגים, ולא ימשך אחר תאוותו גם בדברים המותרים, ויתנהג בדרכי הפרישות ולא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו... ואל יגש אל אשה רק לקיים מצות פריה ורביה או למצות עונה, כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה נמשך אחרי תולדות החומר, וירחק מדרך הנפש המשכלת, ואז יתגבר יצרו עליו... (שם ל, וראה שם עוד)

העקר העשירי, להיטיב פעליו בדבר אשר זדה עליו. אם הסתכל בעריות יתנהג בשחות העינים, אם חטא בלשון הרע, יעסוק בתורה. ובכל האברים אשר חטא, ישתדל לקיים בהם המצות, וכן אמרו רז"ל הצדיקים באותו דבר שחוטאים בו הם מתרצים... (שם לה)

העקר האחד עשר, חפוש דרכיו, כענין שנאמר (איכה ג') "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'", ויעשה כן לשלשה דברים, האחד, למען יזכור כל הדברים שחטא עליהם ויתודה על כלם, כי הודוי מעקרי הכפרה. השני, למען ידע כמה לו עונות וחטאות ויוסיף להכנע. והשלישי, כי אף על פי שהוא מקבל עליו לעזוב כל חטא, צריך שידע הדברים אשר חטא עליהם כדי לעשות בהם גדרים ולהשמר מאד לנפשו בהם ממארב היצר, כי נפשו עלולה בהם אחרי אשר נקלו בעיניו ושלט יצרו בהם, והנה נפשו חולה מהמעשים ההם, והחולה כאשר יבריא, צריך להזהר מהרבה ענינים שלא יחזירוהו לחליו. (שם לו)

העקר השנים עשר, צריך שיחקור וידע ויכיר גודל העונש לכל אחד מעונותיו, באיזה מהם יש מלקות, ובאיזה יש חייבי כריתות, ובאיזה יש חייבי מיתות בית דין, למען ידע גודל עונו בהתודותו, וימרר בבכי על אשר הכעיס תמרורים, ולמען יוסיף להכנע, ולמען יפחד מעונותיו כי העברות החמורות תשובה תולה כפרתו, ויסורים ממרקים, ויתבאר העקר הזה בשער השלישי.

העקר השלשה עשר, להיות העבירות הקלות חמורות בעיניו לארבעה פנים. האחד, כי אין לו להביט לקטנות העבירה, אבל יביט לגדולת מי שהזהיר עליה. והשני, כי היצר שולט בעבירות הקלות, ואולי תהיה זאת סבה להתמיד בהן, ואז יחשבו גם הן כחמורות בהצטרף עונש כל פעם, ומשלו על זה מחוט של משי שהוא נרפה וחלש, וכאשר יכפלו אותו כפלים רבים יעשה עבות חזקה.

השלישי כי בהתמדתו על העבירה נעשית לו כהתר, ויפרוק עולה מעליו ולא ישתמר ממנה, ויחשב עם פורקי עול ומומרים לדבר אחד. והרביעי, כי אם נצחו היצר בדבר קטן, ינצחו מחר בדבר גדול, כמו שאמרו רז"ל (שבת ק"ה ב') כל המשבר כלים בחמתו יהי בעיניך כאלו עובד ע"ז, שכך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עבוד ע"ז... (שם לח)

העקר הארבעה עשר, הוידוי, שנאמר (ויקרא ה') "והתודה אשר חטא עליה", ויש עליו להזכיר עונותיו ועונות אבותיו כי היה נענש עליהם באחזו מעשי אבותיו בידו, וכן כתוב (שם כ"ו) "והתודו את עונם ואת עון אבותם". (שם מ)

העקר החמשה עשר, התפלה, יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו, שנאמר (הושע י"ד) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו". קחו עמכם דברים, זה ענין הוידוי, אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב, זה ענין התפלה. וקח טוב, מעשה הטוב שעשינו, כי אמרו רז"ל (סוטה כ"א א') עבירה מכבה מצוה, ובעת התשובה יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה... (שם מא)

ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות פשעיו וכענן חטאתיו, ושיחפוץ בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא, כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורים, (איוב ל"ג) "יעתר אל א-לוה וירצהו", כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזרה, ואין לשם חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו. ותאות הצדיקים מן ההצלחות, להפק רצון מהשם ושיחפוץ בהם. ורצונו, החיים הקיימים והאמיתיים והאור הגדול הכולל כל הנעימות... (שם מב)

ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם תמיד שיעזרהו אל התשובה, כמו שנאמר (ירמיה ל"א) "השיבני ואשובה כי אתה אלקי". (שם מג)

העקר הששה עשר, תקון המעות באשר יוכל לתקון, כענין שנאמר, (יונה ג') "וירא אלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה", ונאמר (שם) "וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם", כי בדברים שבין אדם לחברו כמו הגזל והחמס, לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזלה. וכן אם ציער את חברו והציק לו, או הלבין פניו, או ספר עליו לשון הרע, אין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה... (שם מד)

וראוי לבעל תשובה לעשות כן קודם הודוי כדי שיתרצה בודויו, ודוד עליו השלום בעת התשובה כן עשה קודם הודוי, שנאמר (תהלים נ"א) "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך". פירוש, לך לבדך אני נחשב חוטא ואינני צריך זולתי למחילתך, ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה ממנו, וכפרתי פניו... או יהיה פירוש, לך לבדך חטאתי, לא חטאתי לאיש ולא העתרתי דברי עליו, ולא לקחתי מיד איש מאומה שאצטרך למחילתו ולהשיב את גזלתו, ואין כפרתי תלויה אלא בסליחתך... (שם מה)

העקר השבעה עשר, לרדוף פעולות החסד והאמת, כענין שנאמר (משלי ט"ז) "בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע". ואתה התבונן בסוד המקרא הזה, כי האמנם אם החוטא לא שב אל השם, לא יתכפר עונו בפועל החסד, כמו שנאמר (דברים י') "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", ופירשו רז"ל (ילקוט משלי תתקמ"ז) לא יקח שוחד מצוה למחול ולהעביר על העונות... אכן זה שאמר שלמה ע"ה "בחסד ואמת יכופר עון", על בעל התשובה דבר, כי יש עברות שהתשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים, כאשר יתבאר בשער הרביעי. והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים, בשגם הצל יציל מן המות, כמו שכתוב (משלי י') "וצדקה תציל ממות". ועוד יש עון, והוא עון חילול השם, שהתשובה ויסורים תולים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כ"ב) "אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון". והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילן יגיען עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש השם, על כן בהרבות פעליו לקדש את השם ולעורר האמת להכין אותה ולסעדה, ונסלח לו מעון החלול עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החילול, זה באור "בחסד ואמת יכופר עון". (שם מז)

העקר השמונה עשר, היות חטאתו נגדו תמיד, כי ראוי לנפש החוטאת לזכור עונותיה תמיד, ואל תשכח אותם לקץ ימים, ומלבבו לא יחטפו עד בוא חליפתו... כענין שנאמר (תהלים נ"א) "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד". (שם מח)

העקר התשעה עשר, עזיבת חטאו בהזדמן לו והוא בתוקף תאותו. ואמרו רז"ל (יומא פ"ו ב') איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד, כאשר נבחן ויצא נקי באותו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה, רצונם לומר, כי הזדמן החטא לידו והוא בתוקף יצרו, ואונו בשרירי בטנו כעת הראשונה אשר חטא, וכבש יצרו ונמלט בעוז יראת השם וגאון פחדו. ומי שלא הזדמן לידו כענין הזה, יוסיף בנפשו יראת השם דבר יום ביומו, ככה יעשה כל הימים, וכאשר יחליף כח היראה די כבוש בכח הזה את יצרו ומסת משלו בעוצם התאוה, הלא בוחן לבות הוא יבין ונוצר נפשו הוא ידע, כי אם יבוא לידי נסיון ויגיע לידו כענין הראשון יציל את נפשו מדי יצרו, והנה הוא לפני השם במדרגה העליונה מן התשובה... (שם מט)

העקר העשרים, להשיב רבים מעון כאשר תשיג ידו, שנאמר (יחזקאל י"ח) "שובו והשיבו מכל פשעיכם", למדנו כי זה מעקרי התשובה... (שם שם נ)

מאירי:

ואחר שבארנו זאת הכונה באור מספיק עלינו לבאר ענין אמרו ע"ה (ירמיה ב') "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית" וגו', שהנראה מזה הוא שאין כפרה בתשובה, וזה הענין כבר פרשוהו מפרשי המקראות, והוא שישאל בזמן ההוא היו בתכלית המרד, ויש מן העונות החמורים שאין תכלית כפרתם בתשובה לבד, רוצה לומר שיהיו בעליה נקיים מענשי העולם הזה, שכבר נגזרו עליהם לגמרי עד שיגיעם איזה עונש בעולם הזה... אבל מכל מקום היתה תשובתם מועלת להם, אלו חננם השם בה, לבלתי ישיגם העונש הראוי להם, ולא היה נותשם מעל אדמתם לגרשם מנחלתם ולזרותם בארצות, והיו מקבלים איזה עונש בארצותם למרוק הפלגת מה שהמרו. ומכל מקום התשובה היא עיקר הכפרה וסבת הקל מעליהם העונש הגדול...

נמצא היוצא מכל דברינו בזה הפרק שאין להתיאש מן התשובה בשום צד, ושלא יסופק החוטא בתועלת התשובה אם להתבטל העונש כולו אם להקל מעליו, אף כי תועלנו תועלת בלתי מסופקת על מה שראוי להשתדל בו יותר והוא ענין החיים הנצחיים, שבתשובתו ינצל מן העונש הידוע, ויזכה בו לאור באור החיים, שזה ממה שלא יפול בו ספק או חלוקה, אף על פי שנפלה החלוקה בבטול העונש בעולם הזה, וכן הורה דוד ע"ה היות תשובתו מצילתו מכל עונש בעולם הבא, באמרו (תהלים ט"ז) "כי לא תעזוב נפשי לשאול ולא תתן חסידיך לראות שחת" ... (שם)

המדרגה הראשונה, והיא העולה למעלה מכלן, היא הדרך שהודיעו רז"ל באמרם, היכי דמי בעל תשובה, כגון שבא דבר עבירה לידו ופרש, מחוי רבי יהודה באותו פרק ובאותו זמן וגו'...

המדרגה השנייה היא, שהתעורר לתשובה גם כן מצד עצמו אבל העירהו על זה דעת ההמון שמרננין עליו לרוע מעשיו, וזה הרגיש בעצמו וידע כי לא טובה השמועה אשר יעבירו עליו והתעורר לשלול מעליו תכונתו הרעה...

המדרגה השלישית היא, שהתעורר גם כן מעצמו אבל העירהו הזמן הנועד לתשובה, רצוני לומר עשרת ימי תשובה, בדעתו היות ענינו שקול ומעשיו בספר נכתבין להביא במשפט על נעלם אם טוב ואם רע...

המדרגה הרביעית היא, שלא התעורר מעצמו לתשובה רק שהוכיחוהו על מעשיו הרעים וקבל תוכחתם וחזר בתשובה על ידי התוכחת ההיא, וגם היא מטוב ההנהגה ומישר המדות, ובעל המדה הזאת נקרא חכם, ועליו אמר שלמה "הוכח לחכם ויאהבך", ונכלל במלת ויאהבך, שישמע ויקבל התוכחת, כי מלת אהבה מונחת על היות הדעות שוות...

המדרגה החמישית בקרוא אדם בתורת השם ובדברי הנביאים ויבין בתוכחות הנביאים ובמשלי דברים ובאזהרותיהם וביעדים הכתובים בספריהם יתאמתו אצלו דברי התורה והנביאים יותר מדברי מוכיחיו, ויפחד וידאג בראותו הענשים הרעים להמטים עקלקלותם וישוב לשם, וזה גם כן מטוב ההנהגה וישור המדות...

המדרגה הששית, שלא התעורר גם כן לשוב מעצמו ולא על צד אחד מן הצדדים שהזכרנו, אבל אחר התמדתו בעבירות ראה והרגיש שאחרים נענשו ולקו על אותם העבירות שבידו, נתירא פן ימות גם הוא כאחיו ויענש על רוע מעשיו... והתעורר בראותו העונש המגיע לאוחזי נתיבותיו ושב בתשובה. ואף על פי שזאת התשובה מישר המדות גם כן נקראו בעליה פתאים, אמר שלמה ע"ה (משלי י"ט) "לץ תכה ופתי יערים והוכח לנבון יבין דעת", רוצה לומר כי הפתי יתחכם בעצמו בראות הכאת הלץ ויתעורר לשוב לבל יבואהו הנזק ההוא, אבל הנבון די לו בתוכחת ויתעורר בתוכחת לבד...

המדרגה השביעית, מי שאינו מכניע לבו לכל אלה עד אשר תגע עדיו הצרה ויבהל, אם צרת יסורין באין עליו אם אבדן נפשות אם אבדן ממון, שעל כל נזק ועל כל צרה הבאה לאדם צריך האדם להתעורר, כמו שאמרו ז"ל בצרת היסורין (ברכות ה' א') אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, וכמו שהאריכו תמיד בהצטרך ההתעוררות על אבדן הנפשות... אבל הרשעים לא ירגישו בבא הצרות עליהם לחטאם וישתקעו במעשיהם הרעים, והוא שאמר שלמה "אם תכתוש

את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תוסר מעליו איולתו", כלומר שלא ירגיש גם בעונש גדול וביסורין כבדים, והוא הדמיון בכתישה... והמדרגה הזאת נחלקת לשני חלקים, הראשונה, שבהגיע אליו הצרה ישוב בכל לבו תשובה שלמה ולא ישוב עוד לאיולתו, וזאת היא אשר כוננה בה עתה. ותחת זאת המדרגה ששב בכל לבו ובכל נפשו בעת הצרה מבלי שתהיה מחשבתו לשוב לאיולתו עוד, שזה אחד מן התנאים הצריכים אל התשובה, שלא תקרא תשובה וודוי פה עם מעילת המחשבה. וזה השב אף על פי שמחשבתו זכה ונקיה בעת תשובתו לגמרו בדעתו לבל יוסיף יעבור בו חטא ועון, יכבד את לבו בעת היות הרוחה וישוב ישנה באיולתו... וזה סגנון רע מאד, אף על פי שנקרא תשובה, קרוב להשתקע כל כך בפעולות רעות עד שתמנע רפואתו, וכבר הכניסו זה הענין בכלל אותם שאין מספיקים בידם לעשות תשובה...

המדרגה השמינית היא, שהתעורר החוטא לתשובה בעת הזקנה באפיסת טבעיו ובחולשת כחותיו, ובכלל זאת המדרגה כל השב מצד העדר הזמנה או יכולת, ולא שתהיה מחשבתו שאלו ארעו לו אלו הסבות שידבק לבו ויצרו ברוע מעלליו, שזה איננו מדרכי התשובה, אבל הוא שב בכל לבו במחשבה זכה ונקיה וגומר בדעתו שאפילו תמצא לו הזמנה והיכולת או שימצא עצמו ככחו אז כחו עתה לא ישוב עוד בדרך אשר הלך לו ואל המקום אשר נטה שם אהלו בתחלה, אבל חולשת התשובה הזאת מצד שלא התעורר בה עד שנעדרו ממנו הסבות הנזכרות, רצוני לומר ההזמנה והיכולת, ואף על פי שבעל התשובה הזאת טוב לשמים כי הוא יודע תעלומות לב, אינו טוב לבריות ויחשד בעיני כל אדם שבסור הסבות המונעות ישוב ויחטא ואין חטאיו נעדרים לפי דעתם, וכל כיוצא בזה יאמר משל הדיוט דרך צחות, חסרא לגנבא נפשיה בשלמנא נקט (סנהדרין כ"ב א'), כלומר כשאינו מוצא לגנוב הוא מחזיק עצמו כצדיק. מכל מקום עם היות התשובה פחותה ראוי לכל זקן משרת היצר מנעוריו שישוב בימי זקנתו ויתבונן בהקרב קצו ובהגיע תור תגמולו... ואמנם תקבל תפלת השב בכל עת ובכל זמן כי כל המעשים תלויים באחריתם, זה ענין דבר החכם. ורבותינו ע"ה אמרו סופך טב כולך טב, דכתיב (איוב ח') "והיה ראשיתך מצער ואחריתך יסגא מאד".

המדרגה התשיעית היא, למי שלא יוסר בכל אלה וכאשר יגיע למות וירגיש באפיסת חיי הבלו יפחד ליום הבא וידאג לחטאתיו ויהמו מעיו לשוב לשם בכל לבו, ולא שתהא מחשבתו מועלת לשוב לדרכו אם אולי יחיה מחליו, כי זה איננו בשער התשובה, כמו שנכפל בדברינו, ולעולם אין תשובה למי שבלבו לשוב לחטוא, אבל זה גומר בדעתו לעזוב עזיבה גמורה דרכו הרעה אף אם יחיה מחליו, ומתוך התשובה הזאת חלף הלך לו, ואף על פי שהתשובה היא בתכלית החולשה, תשובתו מקובלת ועונותיו מכופרים, וכן אמרו ז"ל אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתה עונותיו נמחלין... וצריך לו להזהר בה פן תקדם מיתתו לתשובתו ולהט אותו היום הבא... (מאמר א פרק ב, וראה שם עוד)

***

חלק ד: סיפורים

סיפור א:

תלמידי הבעל-שם-טוב הכינו את עצמם לתפילת ערבית של יום חול. כעת עומדים כולם בבית המדרש וממתינים לכניסתו של הרבי ולהתחלת התפילה.

בשעה הקבועה נכנס הבעל-שם-טוב לבית המדרש. שלא כתמיד, שפניו נוהרות בשמחה, הפעם הייתה שרויה על פניו הבעת רצינות עמוקה. הוא ניגש למקומו, נשען על השולחן, אך התמהמה מלפתוח את סידורו. הוא נשאר עומד על מקומו שקוע בשרעפיו הטמירים.

איש מהתלמידים לא העז להפריע לצדיק או לרמז לו על זמן התפילה שהגיע. הדקות נקפו, והצדיק עדיין נתון היה בשרעפיו; ניכר היה על פניו כי הוא אינו שרוי בעולם הזה, אלא בעולמות אחרים. חדי העין שבתלמידים יכולים היו להבחין בהתרגשות רבה שניכרה על פניו הטהורות. התלמידים כבר היו מורגלים במראות מעין אלה.

חלפה שעה ארוכה, ואז כאילו ניעור הבעל-שם-טוב, ופתח את סידורו כשפניו קורנות משמחה פנימית עצומה. התפילה עצמה אף היא הייתה שונה מבכל ערב אחר. הבעל-שם-טוב התפלל באריכות ובדבקות מיוחדת במינה. ניכר היה שמשחו גדול קרה.

תמה התפילה, ותלמידי הבעל-שם-טוב ציפו לשמוע מפיו את פשר הדבר. הם הצטופפו סביב הצדיק, והבעל-שם-טוב לא המתין שיישאל על כך והחל לספר:

בכפר קטן, לא הרחק מכאן, חי יהודי שגדל והתחנך בבית יהודי חם, אך כשהתבגר, נטש את דרך היהדות והחל להתרועע עם הצעירים הגויים. אט אט התערה ביניהם עד שהפך והיה לאחד מהם, כשהוא מתנכר לגמרי למוצאו היהודי.

חלפו שנים רבות. האיש עזב את האזור שנולד בו ועבר להתגורר בין גויים, כשהוא חי כגוי גמור. במשך השנה שכח לגמרי את אורח החיים היהודי, את התפילות והמנהגים. כך עברו עליו שלושים שנה ארוכות.

היום הזדמן היהודי הלוה לאחת העיירות היהודיות בסביבה לצורך עסקיו, כשלפתע חש בתכונה מיוחדת השוררת ברחובות העיירה. התכונה עוררה את סקרנותו והוא ניגש אל אחד היהודים ושאל אותו לפשר התכונה היוצאת דופן.

"אנחנו מתכוונים עכשיו לקראת חג הנקרא אצלנו 'ראש השנה'", השיב האיש בתמימות. "על פי המסורת היהודית, זהו היום שבו נברא האדם והיום שבו נידון כל העולם".

דברי האיש הפשוט הכו בלבו ובנפשו של היהודי המתבולל בעוצמה רבה. ייתכן שהייתה זו המילה "אצלנו" שהמחישה לו את התהום שנפערה בינו לבין צור מחצבתו; או אולי הזכרת יום הדין המתקרב, היא שעוררה את נשמתו. כך או כך, המשיך היהודי המתבולל לסייר בין דוכני השוק, כאשר זיכרונות ילדות החלו לצוף ועלו במוחו.

געגועים עזים לימי ילדותו צרבו את לבו ונשמתו. הוא נזכר בשבתות ובחגים, בתקיעת השופר בבית הכנסת, ובהילת הקודש שאפפה את כל המתפללים. רגש עז הציף אותו וחנק את גרונו; יכול היה כמעט למשש את אותה אווירה של קדושה וטהרה ששררה במקום.

התרגשות עצומה מילאה אותו. לפתע פתאום חש במעבר החד שבין שני העולמות; כיצד המיר עולם עשיר ומלא תוכן בחיי הוללות ריקים. געגועים עזים לימי ילדותו צרבו את לבו.

בעודו משוטט כך בחוצות העיירה, מצא עצמו עומד מול בית הכנסת של העיירה. היום כבר ירד ואפלולית אפפה את האזור. קולות של תפילה בקעו החוצה, והקולות נשמעו לו כה קרובים... כה מוחשיים... בלב נסער ונרגש עמד בחוץ והביט ביהודים שהתכנסו בבית הכנסת לתפילת ערבית. תשוקה עזה התעוררה בו להיכנס פנימה ולהצטרף לתפילה. אולם הוא התבייש במראהו ובבגדיו, כיוון שהיה נראה כגוי גמור. אך הסערה הפנימית שהתחוללה בנפשו הייתה עזה, והוא לא יכול היה לעצור עוד בעד רגשותיו.

פנה היהודי אפוא אל עזרת הנשים והסתתר מאחורי הווילון, כשהוא מתבונן בעדו בנעשה באולם בית הכנסת. כשהכריז החזן בקול: "והוא רחום יכפר עוון", עבר רעד בכל גופו. הכול היה מוכר לו כל כך, והוא ביקש להצטרף לתפילה, אבל לפתע הזיכרון בגד בו. מילות התפילה כבר נשכחו ממנו לחלוטין. כאב נורא פילח את לבו ועיניו זלגו דמעות רותחות.

כשעזב אחרון המתפללים את בית הכנסת, אזר האיש עוז בנפשו. הוא נטל לידיו סידור תפילה והחל להתפלל בכוונה עצומה. בסערת לבו שילב את מילות התפילה עם דברים שיצאו היישר מתוך ליבו הרוותח:

"יודע אני, ריבונו של עולם, שאין בעולם חוטא גדול כמוני", וכאן החל לפרט את חטאיו. "אבל" סיים, "יודע אני שרחום וחנון אתה ורב חסד, אנא סלח לי על חטאי ופשעי, ומעתה לא אוסיף עוד לחטוא. רוצה אני לשוב ולהיות יהודי. קבלני נא!"

תפילתו וחרטתו של אותו יהודי עוררו רעש גדול למעלה, גילה הבעל-שם-טוב לתלמידיו. תפילתו של היהודי המתבולל, שנדמה היה כמי שאבד לעם ישראל, עלתה עד כיסא הכבוד. היא אף העלתה עמה תפילות שבמשך מאות שנים חיכו לתיקונן.

"ראיתי את המתחולל בלבו של אותו יהודי", סיים הבעל-שם-טוב, "והמתנתי לתפילתו. רציתי להתפלל יחד עמו. זו הסיבה לאיחור התפילה היום, אך זכינו להתפלל יחד עם בעל התשובה, ותפילתנו הגיעה יחד עם תפילתו היישר לריבון העולמים".

סיפור ב:

אליעזר בן דורדיא קונה עולמו בשעה אחת וקורין לו רבי

אליעזר בן דורדיא בעל תשובה היה, ונקרא בתואר "רבי אליעזר בן דורדיא".

בשעה שעדיין רשע ובעל עברות היה, שמע אומרים: אליעזר בן דורדיא - אין מקבלין אותו בתשובה, הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו שנאמר: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה

אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו שנאמר: כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה.

אמר : חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו שנאמר :
וחפרה הלבנה ובושה החמה.

אמר : כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו
שנאמר : ונמקו כל צבא השמים.

אמר : אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו.

יצתה בת קול ואמרה : רבי אליעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא וכו".

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת.

ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי